

49004 - ئىلاھى خاھىش (قازا) ۋە تەقدىر ھەققىدە ئەھل سۈننەتنىڭ ئىتىقادى ھەققىدە ئومۇمى بايان

سۇئال

ئىلاھى خاھىش ۋە تەقدىر ھەققىدە ئىسلام كۆز قارىشىنى چۈشەندۈرۈپ قوياالمىسىز ؟ بۇ تېمىدا توغرىسىدا مەن نىمىگە ئىشىنىشىم لازىم؟

تەپسىلى جاۋاب

مەدھىيە ئاللاھقا بولسۇن

بىز ئىسلامنىڭ ئىلاھى خاھىش ۋە تەقدىر ھەققىدىكى قارىشىنى ئۇزۇن سۆزلىمەيمىز . بىراق بۇ ماۋزۇنى چۈشىنىشكە ئوڭاي بولۇش ئۈچۈن ، بۇ تېمىنىڭ ئومۇمى بايانى بىلەن باشلايمىز . ئاندىن مۇمكىنقەدەر كۆپ چۈشەنچە بېرىمىز . بۇ ئارقىلىق ئاللاھتىن بىزگە مەنپەئەت بېرىشىنى ، تىرىشچانلىقلىرىمىزنى قوبۇل قىلىشىنى سورايمىز :
بىلگىنىكى ، ئىلاھى خاھىش ھەققىدە ئىشىنىشنىڭ مەنىسى _ بۇ كائىناتتا يۈز بېرىدىغان ھەر قانداق ئىش ئاللاھنىڭ خاھىشى ۋە ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن يۈز بېرىدۇ دەپ جەزمەن ئىشىنىش .

تەقدىر (ئىلاھى ئورۇنلاشتۇرۇش) ھەققىدە ئىشىنىش : ئۇ بولسا ئىيماننىڭ ئالتىنچى تۈۋرىكى ھەمدە ئۇنىڭسىز ئىمان مۇكەممەل بولمايدۇ . سەھىيە مۇسلىمدا (8) ئىبنۇ ئۇمەردىن نەقىل قىلىندىكى ، ئۇ بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ تەقدىرنى ئىنكار قىلىدىغانلىقى ئۇنىڭ قۇلىقىغا يەتتى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ : " ئەگەر مەن بۇ كىشىلەرنى ئۇچرىتىپ قالسام ، مەن ئۇلارغا : مىنىڭ ئۇلاردىن ئادا- جۇدالىقىمنى ، ئۇلارنىڭ مىنىڭدىن ئادا- جۇدالىقىنى دەيمەن . ئابدۇللاھ بىن ئۇمەر قەسەم قىلىدىغان زات بىلەن قەسەمكى ، ئەگەردە ئۇلارنىڭ بىرىدە ئۇھۇد تېغىغا تەك كېلىدىغان ئالتۇنى بولسا ۋە ئۇنى خىراجەت قىلسا ، ئۇ تەقدىر ھەققىدە ئىشەنگەنگە قەدەر ، ئاللاھ ئۇنىڭدىن ئۇنى قوبۇل قىلمايدۇ . " دىدى . ۋە يەنە شۇنى بىلىش كىرەككى ، سىز تەقدىرنىڭ تۆت تەرىپىگە ئىشەنمىگۈچە ، سىزنىڭ تەقدىرگە بولغان ئىشىنىشىڭىز توغرا ئەمەس ، ھەمدە ئۇلار تۆۋەندىكىچە :

1- ئاللاھنىڭ ھەممە ئىشلارنى ئەزەلدىن ۋە مەڭگۈ ئومۇميۈزلۈك ، تەپسىلىي بىلىدىغانلىقىغا ، شۇڭا ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى بىر ئاتوم مىقدارى نەرسىمۇ ئۇنىڭغا نامەلۇم ئەمەسلىكىگە ئىشىنىش .

2- ئاللاھنىڭ بارلىق ئىشلارنى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يارىتىشتىن 50 مىڭ يىل بۇرۇن لەۋھۇل مەھفۇزدا پۈتكەنلىكىگە ئىشىنىش .

3- ئاللاھنىڭ خاھىشىغا قارشى تۇرغىلى بولمايدىغانلىقى ، ۋە ئۇنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىنىڭ ئومۇميۈزلۈك ئىكەنلىكى ، شۇڭا كائىناتتىكى ھەر قانداق نەرسە ياخشى ياكى ئەسكى بولسۇن ئۇنىڭ خاھىشى بىلەن بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىش .

4- بارلىق مەۋجۇداتلارنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن يارىتىلغانلىقى ، شۇڭا ئۇنىڭ بارلىق شەيئەلەرنىڭ ياراتقۇچىسى ، ئۇنىڭ

ئالاھىدىلىكلىرى ، ۋە ئىش-ھەركەتلىرىنى ياراتقۇچى ئىكەنلىكىگە ئىشىنىش . خۇددى ئاللاھ ئېيتقاندەك : **ئەنە شۇ ئاللاھ سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار . ئۇنىڭدىن بۆلەك ئىلاھ يوق ، بارلىق شەيئىلەرنىڭ ياراتقۇچىسى .** [ئەنئام (چاھارپايىلار) : 102]
تەقدىرگە ئىشىنىشنىڭ توغرا بولۇشى مۇنۇ ئىشىنىشلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ :

– بەندىنىڭ خاھىشى ۋە ئەركىنلىكى بار بولۇپ ، ئۇ ئارقىلىق ئىش-ھەركەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ . خۇددى ئاللاھ دىگەندەك : **سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىن توغرا مىڭىشنى خالايدىغانلارغىلا** [تەكۋىپ : 28] ، **ئاللاھ بىرسىگە ئۇنىڭ تاقىتىدىن سىرتىنى يۈكلىمەيدۇ .** [بەقەرە (ئىنەك) : 286]

– بەندىنىڭ خاھىشى ۋە ئۇنىڭ ئىقتىدارى ئاللاھنىڭ خاھىشى ۋە ئورۇنلاشتۇرۇشنىڭ سىرتىغا چىقىپ كەتمەيدىغانلىقى ، ھەمدە ئۇ بولسا بەندىگە ئۇنى بەرگەن ، ۋە ئۇنى (ئاق-قارىنى) پەرىقلەندۈرۈشكە قادىر قىلغان ۋە ئىختىيارلىقنى بەرگەن زات . خۇددى ئاللاھ دىگەندەك : **ھەمدە سىلەر دۇنيالار (ئاللاھتىن باشقا ، ئىنسانلار دۇنياسى ، جىنلار دۇنياسى ۋە باشقا دۇنيالار) نىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھ خالىمىسا خالىيالمىسىلەر .**

[تەكۋىپ : 29]

– تەقدىرنىڭ ئاللاھنىڭ مەخلۇقاتلىرى ھەققىدىكى سىرى ئىكەنلىكى ، ئۇنىڭدىن بىزگە ئاپان بولغانلىرىنى بىلىمىز ۋە ئىشىنىمىز . بىزگە يۇشۇرۇن بولغانلىرىنى قوبۇل قىلىمىز ۋە ئىشىنىمىز . بىزنىڭ چەكلىك ئەقىلىمىز ۋە ئاجىز چۈشىنىشىمىز بىلەن ئاللاھنىڭ ھەركەتلىرى ۋە بەلگىلىمىلىرى توغرىسىدا مۇنازىرلەشمەيمىز . بەلكى ئاللاھنىڭ مۇكەممەل ئادىللىقى ۋە يۈكسەك ئاقىلانلىقىغا ئىشىنىمىز . ھەمدە ئۇ قىلغان ئىشلىرى توغرىسىدا سۇئال-سوراق قىلىنمايدۇ . ئۇ پاك ، مەدھىيە ئۇنىڭغا بولسۇن .
بۇ بولسا توغرا يوللۇق پىشقەدەملەر (سەلەفەر) نىڭ بۇ مۇھىم تىما ھەققىدىكى ئىتىقادىنىڭ خۇلاسىسى . بىز تۆۋەندە ئۇنىڭ بىر قىسمىنى تىخىمۇ تەپسىلىي مۇزاكىرە قىلىمىز . ھەمدە ئاللاھتىن توغرىسىنى دىيىشكە مۇۋەپپەق قىلىشنى سورايمىز :

بىرىنچى : ئىلاھى خاھىش (قازا) ۋە تەقدىر (قەدەر) نىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى :

قازا نىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى : نەرسىنى پۇختىلاش ، ئىشنى تاماملاش . قەدەرنىڭ بولسا : باھالاش ، ئورۇنلاشتۇرۇش .
ئىككىنچى : ئۇلارنىڭ شەرىئەتتىكى مەنىسى :

قەدەر (تەقدىر) بولسا : ئاللاھنىڭ شەيئىلەرنى ئەزەلدىن ئورۇنلاشتۇرۇشى ، ئۇنىڭ ئۇلارنىڭ نەزىرىدىكى مۇئەييەن ۋاقىتلاردا ۋە ئاللاھ خالىغان ۋە پۈتكەن مەخسۇس سۈپەتلەردە يۈز بىرىدىغانلىقىنى بىلىشى ، ھەمدە ئۇلارنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلىشى ۋە يارىتىلىشى بويىچە يۈز بىرىدىغانلىقى .

ئۈچۈنچى : ئىلاھى خاھىش (قازا) بىلەن تەقدىر ئوتتۇرىسىدا پەرىق بارمۇ ؟

بەزى ئالىملار ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا پەرىق بار دىدى . بىراق ئەك توغرا قاراش ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا مەنە جەھەتتىن پەرىق يوق .

ھەمدە ھەر بىرى يەنە بىرىنىڭ مەنىسىنى كۆرسىتىدۇ . ھەمدە كىتاب ۋە سۈننەتتە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پەرىق بارلىقىنى كۆرسىتىدىغان ئىنىق دەلىل يوق . ئالىملار بىرسىنىڭ يەنە بىرسىنىڭ ئورنىدا قوللۇنىلىدىغانلىقىغا بىرلىككە كەلدى . بىراق شۇنىڭغا دىققەت قىلىش كىرەككى ، بۇ ئىماننىڭ بۇ تۈۋرىكىگە ئىشىنىشنىڭ ۋاجىپلىقىنى كۆرسىتىدىغان قۇرئان ۋە ھەدىس تېكىستلىرىدە قەدەر (تەقدىر) سۆزى ئەك كۆپ كىلىدۇ . ھەمدە ئاللاھ ياخشى بىلىدۇ .

تۆتىنچى : تەقدىرگە ئىشىنىشنىڭ ئىسلامدىكى ئورنى :

تەقدىرگە ئىشىنىش ئىماننىڭ ئالتە تۇۋرىكىنىڭ بىرى بولۇپ ، ئۇ جەبرائىل پەيغەمبىرىمىزدىن (ئاللاھنىڭ تەرىپلىشى ۋە ئامانلىق ئۇنىڭغا بولسۇن) ئىمان ھەققىدە سورىغاندا ، ئۇنىڭ سۆزلىرىدە تىلغا ئېلىنغان . ئۇ مۇنداق دىگەن : **ئۇ بولسا ئاللاھقا ، ئۇنىڭ پەرىشتىلىرىگە ، ئەلچىلىرىگە ، كىتاپلىرىغا ، ئاخىرەت كۈنىگە ھەمدە قەدەر (تەقدىر) نىڭ ياخشىسى ۋە يامىنىغا ئىشىنىشنىڭ .** [

ئۇنى مۇسلىم نەقىل قىلغان ، 8] قەدەر (تەقدىر) قۇرئاندىمۇ تىلغا ئېلىنغان : **بىز ھەقىقەتەن ھەممە شەيئىنى قەدەر (بارلىق**

شەيئىلەرنىڭ يارىتىلىشتىن بۇرۇنقى تەقدىر كىتابى لەۋھۇل مەھفۇزدا پۈتۈلگەن ئىلاھى ئالدىن بەلگىلەش) بىلەن ياراتتۇق .

[قەمەر (ئاي) : 49] ، **ھەمدە ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى بەلگىلىنىپ بولغان قەدەر (تەقدىر) بولدى .** [ئەھزاب (قوشۇنلار) : 38]

بەشىنچى : تەقدىرگە ئىشىنىشنىڭ تەرەپلىرى :

بىلىشكى ، ئاللاھ سىزنى ئۇنىڭ رازىلىقىغا نىسب قىلسۇن . تەقدىرگە ئىشىنىش تۆۋەندىكى تۆت تەرەپكە ئىشەنمىگۈچە تولۇق بولمايدۇ :

ئا- بىلىش : يەنى ئاللاھنىڭ بىلىمى بارلىق شەيئىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ ، ئاسمانلاردىكى ۋە ياكى زىمىندىكى بىرەر تال ئاتوممۇ ئۇنىڭ بىلىمىنىڭ سىرتىدا ئەمەسلىكىگە ئىشىنىش . ئاللاھ ئۆزىنىڭ مەخلۇقاتلىرىنى ئۇلارنى يارىتىشتىن بۇرۇن بىلەتتى ھەمدە ئۇ ئۇلارنىڭ نىمە قىلىدىغانلىقىنى ئەزەلدىن ۋە مەڭگۈلۈك بىلىمى بىلەن بىلەتتى . بۇنى كۆرسىتىدىغان دەلىلەر كۆپ ، ئۇلاردىن : **ئۇ بولسا ئۇنىڭدىن باشقا ئىلاھ يوق ئاللاھ . ئۇ كۆرۈنمەس ۋە كۆرۈنىدىغانى بىلگۈچى .** [ھەشىر (سۈرگۈن قىلىش) : 22] ، **ھەمدە ئاللاھ بالىق شەيئىلەرنى بىلىش بىلەن ئوراپ تۇرىدۇ .** [تالاق : 12]

ئە- پۈتۈش : يەنى ئاللاھ بارلىق يارىتىلمىلارنىڭ مىقدارىنى لەۋھۇل مەھفۇزغا پۈتكەنلىكىگە ئىشىنىش . بۇنىڭ دەلىلى :

بىلمەمسەنكى ، ئاللاھ ئاسماندىكى ۋە زىمىندىكى بارلىق نەرسىنى بىلىدۇ . ھەقىقەتەن ئۇلار كىتاپتا بار ، ھەقىقەتەن ئۇلار ئاللاھقا

ئاسان . [ھەج : 16] ، **پەيغەمبەرنىڭ (ئاللاھنىڭ تەرىپلىشى ۋە ئامانلىق ئۇنىڭغا بولسۇن) مۇنۇ سۆزى : ئاللاھ بارلىق**

يارىتىلمىلارنىڭ مىقدارلىرىنى ئاسمانلار ۋە زىمىننى يارىتىشتىن 50 مىڭ يىل بۇرۇن پۈتكەن . [مۇسلىم نەقىل قىلغان ، 2653]

ب- ئىرادە قىلىش ۋە خالاش : يەنى بۇ كائىناتتا يۈز بىرىدىغان بارلىق نىمە ئاللاھنىڭ خاھىشى بىلەن يۈز بىرىدىغانلىقىغا

ئىشىنىش . شۇڭا ئاللاھ خالىغان نىمە بولىدۇ ، ئۇ خالىمىغان نىمە بولمايدۇ ، ھەمدە ھىچ نەرسە ئۇنىڭ ئىرادىسىدىن چىقىپ

كەتمەيدۇ . ئۇنىڭ دەلىلى : **مەن ئەتە مۇنداق-مۇنداق ئىش قىلماقچى دەپ ھەرگىز بىرىنمە دىمە ! پەقەت ئاللاھ خالىسا (**

قوشۇپ دىگەن) [كەھف (ئۆڭكۈر) : 23-24] ، سىلەر دۇنيالارنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھ خالىمىغۇچە خالىيالماسىلەر . [

تەكۋىر : 29]

پ- يارىتىش : يەنى ئاللاھنىڭ بارلىق شەيئىنىڭ ياراتقۇچىسى ، ھەمدە ئۇ بەندىلەرنىڭ ئىش-ھەركەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ ،

شۇڭا بۇ كائىناتتا قانداق نەرسە يۈز بەرمىسۇن ، پەقەت ئۇ ئۇنىڭ ياراتقۇچىسى دەپ ئىشىنىش . ئاللاھ مۇنداق دىگەن : **ئاللاھ**

بولسا بارلىق شەيئىنىڭ ياراتقۇچىسى . [زۇمەر (كىشىلەر توپى) : 62] ، **ھەمدە ئاللاھ سىلەرنى ۋە سىلەر قىلىۋاتقان نىمىنى**

ياراتتى . [ساففات (سەپ بولۇپ تۇرغۇچىلار) : 96]

ھەمدە پەيغەمبەرنىڭ (ئاللاھنىڭ تەرىپلىشى ۋە ئامانلىق ئۇنىڭغا بولسۇن) مۇنۇ سۆزى : **ھەقىقەتەن ئاللاھ ھەر بىر ياسىغۇچى ۋە**

ئۇنىڭ ياسىغىنىنى ياسايدۇ .

[ئۇنى بۇخارىي بەندىلەرنىڭ ئىش- ھەركەتلىرىنىڭ يارىتىلىشى بايىدا (25) ، ھەمدە ئىبنى ئەبۇ ئاسىم **سۈننەت** تە (257 ، 358)

چىقارغان . ھەمدە ئەلبانىي سەھىيەدە ئۇنى سەھىيە دەپ تۈرگە ئايرىغان ، [1637]

پېشىۋا ئىبنى سەئىدىي مۇنداق دىگەن : ھەقىقەتەن ئاللاھ ئۇلارنى ، يەنى ئىنسانلارنى ياراتقۇچى بولغىنىدەك ، ئۇ ئۇلارنىڭ ئىقتىدارلىرى ۋە ئىرادىلىرىدىن ئىبارەت ئۇلار مۇشۇلار ئارقىلىق ئىش قىلىدىغان نىمىلەرنىمۇ ياراتقۇچى ؛ ئاندىن ئۇلار بولسا بويىسۇنۇش ۋە ئاسىيلىق قىلىشتىن ئىبارەت ھەر خىل ئىش- ھەركەتلەرنى ئاللاھ ياراتقان ئىقتىدارلىرى ۋە ئىرادىلىرى بىلەن قىلىدۇ .

[دۇررەتۇل بەھىيە شەرىھى قەسىدەتۇت تائىيە ، 18-ب]

تەقدىر مەسىلىلىرى توغرىسىدا ئەقىلگە تايىنىپ بەس- مۇنازىرە قىلىشتىن ئاگاھلاندىرۇش :

تەقدىرگە ئىشىنىش بولسا بىر ئادەمنىڭ ئاللاھقا توغرا يۇسۇندا ئىشىنىش دائىرىسىدە بىر ھەقىقىي سىناق بولۇپ ، ئۇ ئىنساننىڭ پەرۋەردىگارىنى قانچىلىك بىلىدىغانلىقى ھەمدە بۇ بىلىمدىن كىلىپ چىقىدىغان ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ ئۇلۇغ ، مۇكەممەل سۈپەتلىرىگە قەتئىي راست ئىشىنىدىغانلىقىنى كۈچلۈك سىناش . چۈنكى ئۇ چەكلىك ئەقلىنى ئۇنى چۈشىنىشكە قويۇۋەتكەن كىمگە نۇغۇن سۇئاللارنى تۇغدۇرىدۇ . تەقدىر مەسىلىسىدە نۇرغۇن ئىختىلاپلار بولدى ھەمدە كىشىلەر بەس- مۇنازىرىگە ، ۋە ئۇنى تلغا ئالغان قۇرئان ئايەتلىرىنى خاتا چۈشەندۈرۈشكە چۈشۈپ كەتتى . ئەمەلىيەتتە ئىسلامنىڭ ھەر بىر دەۋرىدىكى دۈشمەنلىرى تەقدىر مەسىلىسىنى مۇزاكىرە قىلىش ۋە ئۇنىڭغا شەك- شۈبھىلەرنى ئارلاشتۇرۇش ئارقىلىق مۇسۇلمانلارنىڭ ئەقىدىسىدە قايمۇقۇشنى قوزغاپ كەلدى . شۇنىڭ بىلەن ئاللاھنى ئۇنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى ۋە يۈكسەك سۈپەتلىرى بىلەن تونۇيدىغان ، كۆڭلى خاتىرجەم ھالدا ئۇنىڭ بۇيرۇقلىرىغا بويىسۇنىدىغان ۋە پەرۋەردىگارىغا ئىشەنچ بىلەن قارايدىغان كىشىدىن باشقا ھېچكىمدە توغرا ئىيمان ۋە قەتئىي ئىشىنىشنىڭ بارلىقىنى مۇقەررەلەشتۈرگىلى بولمايدىغان بولۇپ قالدى . شۇڭا ئاشۇنداق بولغاندىلا ھېچقانداق شۈبھىلەر ۋە شەكلەر ئۇنىڭ قەلبىگە كىرىشكە يول تاپالمايدۇ ، مانا بۇ شۈبھىسىزكى تەقدىرگە ئىشىنىشنىڭ ئىماننىڭ باشقا تۈۋرۈكلىرىگە قارىغاندا تىخىمۇ مۇھىملىقىغا ئەڭ چوڭ دەلىل . ھەمدە ئىنسان ئەقلى مۇستەقىل ھالدا تەقدىرنى چۈشىنەلمەيدۇ ، چۈنكى تەقدىر ئاللاھنىڭ مەخلۇقاتلىرى توغرىسىدىكى سىرلىرىنىڭ بىرى . شۇڭا ئاللاھ كىتابىدا ياكى ئەلچىسىنىڭ (ئاللاھنىڭ تەرىپلىشى ۋە ئامانلىق ئۇنىڭغا بولسۇن) تىلى بىلەن بىزگە ئىچىۋەتكىنىنى بىلىمىز ، ئۇنى قوبۇل قىلىمىز ۋە ئۇنىڭغا ئىشىنىمىز . ھەمدە پەرۋەردىگارىمىز بىزگە دىمىگەنلىرىگە ئىشىنىمىز ھەمدە ئۇنىڭ مۇكەممەل ئادىللىقى ۋە ۋاپىغا يەتكەن دانالىقىغا ئىشىنىمىز . ھەمدە ئۇ پاك ئاللاھ قىلغىنىدىن سۇئال- سوراق قىلىنمايدۇ ، بەلكى ئۇلار سۇئال- سوراق قىلىنىدۇ . ھەمدە ئاللاھ ياخشى بىلىدۇ ، ئاللاھ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى مۇھەممەدىنى ۋە ئائىلىسىنى ، ئۇنىڭ ھەمراھلىرىنى (ساھابىلەرنى) تەرىپلىسۇن ۋە ئامان قىلسۇن .

[**ئەبۇللام سۈننەتۇل مەنشۇرە 147** ، پېشىۋا د. ئابدۇررەھمان مەھمۇدنىڭ **كىتاب ۋە سۈننەت يورۇقىدا ئىلاھى خاھىش ۋە تەقدىر**

، پېشىۋا مۇھەممەد ھەمدىنىڭ **ئىلاھى خاھىش ۋە تەقدىرگە ئىشىنىش** كە قاراڭ]